

NaturVest

Miljøkampen – politisk eller religiøs?

TEKST

SYNNØVE KVAMME LEIAR I
NATURVERNFORBUNDET HORDALAND

«Kyrkja har gått vekk frå å vera ei brei folkekyrkje til å bli ein meir radikal meiningsaktør», skreiv ein høgrepolitikar for nokre månader sidan etter at biskop Tor Berger Jørgensen var med på å skriva ein kronikk som kritiserte regjeringa sin fossilpolitikk. Den norske kyrkja har tatt tydeleg standpunkt i miljødebatten, mellom anna gjennom «Broen til framtiden»-alliansen med miljøørsla og fagforbunda. Betyr det at kyrkja har tatt side i politikken?

Verda over engasjerer stadig fleire religiøse organisasjonar og leiarar seg i miljøproblema, ikkje berre kristne, men representantar frå alle dei store verdsreligionane. Trass i store filosofiske skilnader mellom religionane, står representantar frå islam, jødedommen, buddhismen, hinduismen og kristendomen side om side i kravet om at samfunnet må inn på ein ny, berekraftig kurs. Betyr det at verdas religionar har blitt venstreside?

Religiøse organisasjonar sitt miljøengasjement er eit godt døme på at kampen for ei berekraftig verd handlar om noko meir fundamentalt

enn høgre/venstrepolitikk. Å krevja ein politikk som vernar om det mangfaldige livet på planeten, og som gir framtidige generasjonar moglegheita til gode liv, kan ikkje reduserast til eit spørsmål om politisk ideologi. Tvert imot representerer det moralske kjerneverdiane: Godheit, rettferd og respekt for naturen og alt liv.

Bibelen, Toraen og Koranen seier alle at sjølv om menneske har herredøme over jorda, er naturen ei heilag gåve frå Gud som skal forvaltest med ærbødighet og omsorg av respekt for skaparverket. Ifølgje buddhismen høyrer alt liv til i ein vev av gjensidig avhengigheit, og buddhistar tar avstand frå grådighet og unødig øydelegging av natur, dyr og andre formar for liv. Hinduistar meiner at Brahman – verdssjela, den guddommelege røyndomen – er til stades i all natur, elver, fjell, innsjøar og alle levande skapningar. Fordi alle ting er i Brahman og Brahman er i alt, er naturen heilag og skal respekterast av menneske gjennom å leva enkelt og ikkje utøva vald mot naturen og kvarandre.

Når religiøse leiarar tar til orde for å verna naturen og fasa ut fossil energi, er det ikkje fordi dei har tatt side i partipolitikken. Dei handlar i tråd med sine religiøse skrifter om at me er moralsk og spirituelt forplikta til å ta vare på jorda for nolevande og framtidige generasjonar. Gjennom engasjementet sitt for ei berekraftig verd viser trussamfunna at naturen er noko langt større enn eit politikkområde – det er sjølve fundamentet for alt liv.

«Fordi alle ting er i Brahman og Brahman er i alt, er naturen heilag og skal respekterast.

NaturVest er medlemsbladet til Naturvernforbundet på Vestlandet. Naturvernforbundet Hordaland er ansvarlig utgiver for fire nummer i året, to av disse går også ut til Møre og Romsdal.

Naturvernforbundet fremmer kunnskap og løysningar som ivaretar naturen og skaper et energieffektivt samfunn i økologisk balanse. Vi er over 20 000 medlemmer i 100 lokallag med fylkeslag i alle fylker og hovedkontor i Oslo. Vi er en del av den verdensomspennende miljøvernorganisasjonen Friends of the Earth.

Daglig leder

Nils Tore Skogland

Redaktør

Øyvind Strømmen

Bidragstere

Synnøve Kvamme
Anne Kristine Søvik
Mona Maria Løberg
Inga Elda
Borgar Emanuelsen Bohlin
Miljøagentene
Marijke Strømmen
Silje Østerbø
Vilde Christensen

Annonseansvarlig

Sverre A. Stakkestad
Tlf. : 55 10 10 97

Layout

Mona Maria Løberg
mm@naturvernforbundet.no

Trykk

A2G Grafisk AS

Opplag

2350

Framsida

Illustrasjon av Marijke Strømmen

NaturVest

v/Naturvernforbundet Hordaland
Bryggen 23, Jakobsfjorden 4. etasje
5003 Bergen

Tlf. 55 30 06 60
naturvest@naturvernforbundet.no
www.naturvernforbundet.no/
hordaland

NaturVest oppfyller miljøkrav til papir, trykkfarge og trykkeprosess.

Papir: 100g Cyclus Offset
100% resirkulert

Se også www.svanemerket.no

INNHold

TEMA: MILJØVERN OG LIVSSYN

- 3 Kortnytt
- 6 Om Gud og miljøvern
- 8 Laudato Si – paven og miljøkampen
- 9 Muslimske ledere ut mot klimaendringer
- 10 Skaperverkets pilegrimer
- 12 Seks grader – vår fremtid på en varmere planet
- 14 Noen el-sykkelfunn
- 16 Sopp, urskog og hule eiker
- 20 Miljøagentene
- 24 Kalender

Plakat på side 19:
Klipp ut og heng opp!

Under valgkampen i høst deltok Bergen og Hordaland fylkes toppkandidater på el-sykkelgateløp. Solbjørg Marjala fra Rødt (bildet) tok med seg barna og valgte den tryggeste ruten fra Danmarks plass til Bryggen. Vinneren av løpet, Helge Stormoen fra FrP, sykler til jobb hver dag. Alle politikerne snakket varmt om sykkel og behovet for mer sammenhengende sykkelveier.

Foto: Mona Maria Løberg

KORTNYTT

Bryggen – Verdt å ta vare på

Bryggen er et kulturminne som har vært oppført på UNESCOs verdensarvsliste siden 1979, men trues av vannet.

Klimaendringer kan føre til økt havnivå, og mer ekstremvær gjør konserveringsarbeidet vanskelig. Lørdag 29. august gikk markeringen «Bryggen – verdt å ta vare på» av stabelen, og et imponerende antall bergensere trosset et voldsomt regnvær, på sett og vis passende for anledningen.

Gjennom appeller, musikk, formidling av klimaforskning og el-sykkelgateløp, fikk vi fremmet tiltak som sykkeltilrettelegging, smarte

energisparingstiltak og bærekraftig arealplanlegging.

– Som å være barn igjen, sa Bente Bondhus (SP) som deltok på el-sykkelgateløpet i forkant av arrangementet. Den raskeste el-sykklisten var Helge Stormoen (Frp), som sykler til jobb hver dag og kjente ruten godt. De øvrige deltagerne i løpet var Marthe Hammer (SV), Roger Valhammer (AP), Tom-Christer Nilsen (H), Solbjørg Marjala (R), Dag Inge Ulstein (KrF),

Øystein Bønes (MDG) og Erlend Horn (V). Politikerne ytret seg varmt om sykkel og behovet for tilrettelegging. Synnøve Kvamme annonserte vinneren, som fikk regngamasjer og en ukes gratis prøvekjøring av el-sykkel i premie. Markeringen ble avsluttet med engasjerende appeller fra Synnøve, Gabriel Fliflet fra Naturvernforbundet Hordaland, og klimaforsker Svetlana Sorokina fra Bjerknessenteret.

LES OG LAST NED

Les hele omtalen av arrangementet og andre artikler om naturglede: naturvernforbundet.no/hordaland/naturglede

Last ned bilder: [flickr.com/naturvernforbundet-hordaland](https://www.flickr.com/photos/naturvernforbundet-hordaland/). Husk kreditering!

Gabriel Fliflet holdt appell om hvordan ord og handling ikke alltid henger sammen.

Foto: Mona Maria Løberg

Uken som mobiliserer

Vi samarbeidet med Gategym og studenter fra Bergen Arkitekt-høgskole (BAS) på to kampanjedager: Park(ing) day og Bilfri dag. Foto: Mona Maria Løberg

European Mobility Week er kampanjen som siden 2002 har jobbet for økt bærekraftig mobilitet, engasjerte i år 1873 byer. Det er et imponerende stort tall og bak tallet befinner det seg frivillige og ansatte som legger innsats for å gjennomføre aktiviteter, møter og stunts som endrer reisevaner. I år har kampanjen blitt arrangert i et samarbeid mellom Statens vegvesen, Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune.

Vi fikk møte mange ulike mennesker: en bestefar som ikke hadde syklet på mange år, en vennegjeng som vurderte å skaffe el-sykkel, en ung dame med en mor som sa: «Det er jo slik du vil gjøre. Bare sykle og klare deg uten bil i byen» og en mann fra Syria som tok prosjektkoordinatoren i handa og takket for at han fikk prøvekjøre el-sykkel.

Kampanjen gjennomføres årlig i perioden 16. til 22. september.

BAS-studentenes sykkelbar inviterte til samtaler om transport og infrastruktur. De som hadde lyst, kunne prøvekjøre el-sykkel. Foto: Mona Maria Løberg

Fremtidens bygninger blir uten fossil oppvarming

Naturvernforbundet og over 20 andre organisasjoner i miljø- og byggenæringen applauderer for at fremtidens bygninger blir helt fossilfrie.

Bygg- og energigruppen i Naturvernforbundet Hordaland var sentral da Naturvernforbundet tok initiativ til å samle over 20 organisasjoner og bedrifter for å kreve at fremtidens bygg blir fullstendig fossilfrie. Initiativet ble hørt. Nå har regjeringen bestemt at det ikke vil være tillatt

å installere fossilt brensel til oppvarming i nye bygninger.

– Vi er strålende fornøyd med at det stilles krav til at nye bygg ikke skal tilrettelegges for fossile oppvarmingsløsninger. Over 20 organisasjoner i miljø- og byggenæringen støtter Naturvernforbundet i at et slikt totalforbud mot fossil olje, -kull og -gass er nødvendig, fremtidsrettet og enkelt, sier Kristin Rørvik, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

Gir deg gratis energiråd

Har du høye energikostnader og lurer på hva du bør gjøre for å redusere energibehovet? Nå kan du få hjelp og gode energiråd av ingeniørstudenter ved Høgskolen i Bergen gjennom prosjektet «Energismart bolig Hordaland» - helt gratis. Studentene skal ta energirådgiverkurs og bli studentrådgivere.

– Hvis hver enkelt av oss gjennomfører energismarte tiltak i boligene våre, kan vi spare energi tilsvarende det største kraftverket i Norge, og redusere både klimagassutslippene og behovet for ny kraftutbygging, sier Silje Østerbø, prosjektansvarlig i Naturvernforbundet Hordaland.

– Det er en utfordring å finne ut hvilke energismarte tiltak man bør prioritere, og dette vil studentene hjelpe med sier Østerbø.

Lyst til å få gode råd? Det er 50 ledige plasser. Påmelding: bitly.com/energiråd

RENAULT
Passion for life

Nye Renault ZOE

Beste elbilen i klassen med 240 km rekkevidde!*

Pris fra

202 380,-

Prisen inkl. hjemmelader og montering
i tillegg til frakt/levering i Bergen

Bli med og Renaultver Norge!

Skrot den gamle bilen din og få **kr 25 000,-**** ved kjøp av nye Renault ZOE. Nå gir vi også tilsvarende tilbud i tillegg ved innbytte.

Les mer på www.renault.no

Renault ZOE – Eneste elbil med wallbox og montering inkl. i prisen. I tillegg får du 1 års gratis lading på Fortum ladepunkter. For optimal og sikker lading tilbyr Renault to ladeløsninger inkl. i prisen. Ladetid med 3,6 kW wallbox er ca. 5 t. og 40 min. og kun 100 min. med 11 kW wallbox (0–80 %). ZOE Intens Easy Charge fra kr 232 380 (inkl. 3,6 kW wallbox). ZOE Intens Supercharge fra kr 252 380 (inkl. 11 kW wallbox). Se renault.no for mer info vedr. vilkår for montering av wallbox. *240 km rekkevidde på en lading i følge NEDC (New European Driving Cycle). **Renaultver-kampanjen og kan ikke kombineres med andre rabatter eller tilbud. Ta kontakt med nærmeste Renault-forhandler så hjelper vi deg med alt det praktiske.

Les mer om tilbudet på www.renault.no

renault.no

MotorForum
Bergen

Øvre Kråkenes 51, 5152 Bønes
Tlf: 55 52 60 00
www.motorforum.no/bergen

Åpningstider salgsavdeling
Man.–tirs.–fre.: kl. 08.30–16.30
Ons.–tors.: kl. 08.30–20.00. Lør.: kl. 10.00–14.30

Følg oss på
facebook.com/MotorForumBergen

Om Gud og miljøvern

Bør kristne vera miljøvernarar, spør ei amerikansk bok. Perspektivet kan verka framand, men kan kanskje læra oss noko også.

TEKST

ØYVIND STRØMMEN

Should Christians be environmentalists heiter ei bok gjeve ut av amerikanaren Dan Story i 2012. Story var ein gong agnostikar, og har lang fartstid i den amerikanske miljørørsla. Han er også ein kristen apologet, som har skriva ei rekkje bøker med forsvar av si eiga tru. Boka har eit amerikansk utgangspunkt, noko som gjer at jamvel sjølv problemstillinga kjennest noko framand. Noreg er sjølv sagt noko av eit religionsfagleg paradoks, eit land med ei luthersk kyrkje som har ei særreiga stilling – sjølv om den formelt ikkje lenger er statskyrkje – og samstundes eit land prega av sekularisering. Undersøkingar viser at det har vore stadig færre av oss som trur på Gud, og at det har vorte meir tvil blant dei som trur. Noreg har også eit uvanleg sterkt sekulærhumanistisk forbund i Human-Etisk Forbund.

Spørsmålet: Bør kristne vera

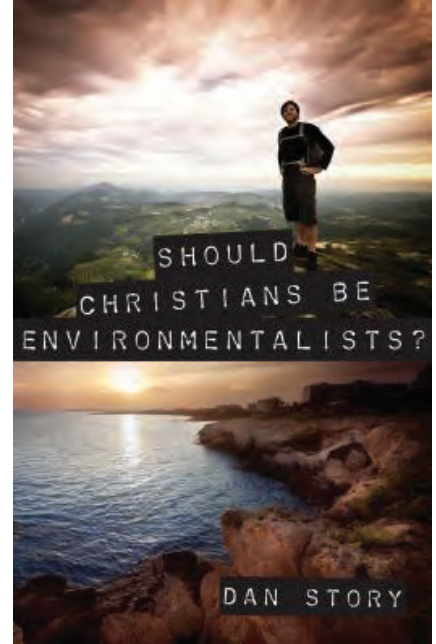
miljøvernarar framstår difor som litt rart, kanskje fordi Den norske Kyrkja alt i ei årrekkje har sett miljøvern på agendaen, eller kanskje motsett, fordi religion er mindre vevd inn i norsk politikk enn i amerikansk, trass i at amerikanarane ikkje har ei statskyrkje. Likevel: det er ei interessant bok å lesa, og det er ikkje berre fordi Story gjev svaret ein som miljøvernar ynskjer seg – nemleg eit ja.

Har kristendomen skulda?

I ein hovuddel av boka er han oppteken av å forsvare kristendomen mot kritikk frå miljøvernarar. For ein del av oss kan det kanskje synast litt framand, det også, men det er verdt å hengja med. Innleiingsvis syner han til historikaren Lynn White Jr. I ei tale til American Association for the Advancement of Science tilbake i 1966 presenterte White si tese om at den økologiske krisa hadde historiske røter i kristendomen,

«..opp gjennom kyrkjehistoria har fleirtalet av dei kristne hatt ei destruktiv og utbytande haldning ovenfor naturen.

- SITAT FRA SHOULD CHRISTIANS BE ENVIRONMENTALISTS?

SHOULD CHRISTIANS BE ENVIRONMENTALISTS?

DAN STORY

2012

«den mest antroposentriske religionen verda har sett», og dessutan i «kristen arroganse ovenfor naturen», basert på den bibelske læra om at mennesket er skapt i Guds bilete.

Dette, meinte White, førte til at mennesket fekk noko av Gud sin transcens, det vart ståande i ei særstilling i naturen, over naturen og lausrive frå naturen. «Trass Kopernikus dreier heile kosmos rundt vår vesle klode, trass Darwin er me ikkje – i våre hjarta – ein del av den naturlege prosessen», skreiv White, og han meinte at me trong ein slags spirituell revolusjon: «å avvisa det kristne aksiomet at naturen ikkje eksisterer av nokon annan grunn enn for å tena mennesket».

Interessant nok framheva White likevel ein kristen som eit forbilete, nemleg Frans av Assisi. Det er kanskje ekstra interessant når paven også har teke namnet Frans, og når han har synt inngåande til nettopp Frans av Assisi som inspirasjonskjelde, også når det gjeld miljøvern.

White fekk eit visst gehør også i Noreg. Essayet vart omsett til norsk av Sigurd Tvermyr fyrst på 1970-talet og Arne Næss framheva til White sitt perspektiv i *Økologi, samfunn og livsstil: utkast til en økosofi frå 1974*. I 1990 nemnde teologen Jan-Olav Henriksen han i boka *Om alle land lå øde: kristen*

gudstro i en truet verden, gjeve ut av Presteforeninga, og han leverer også ein gjennomgang av innvendingar mot White. Henriksen konkluderte med at teologien ikkje hadde bidrege til den økologiske krisa, men at heller ikkje «har kunnet hindre denne krise i å bre seg, fordi den i for stor grad tilpasset seg den gjengse oppfatning av naturen som fantes i den industrielt baserte kultur som vokste frem».

Sjølvs var eg sint ateist i ungdomen, men har etter kvart gått over til å vera ein ganske mild agnostikar – ein mogleg bieffekt av studiar i religionsvitenskap. Som aktiv i miljørørsla må eg også seia at det er ganske sjeldan eg har møtt på kritikk av kristendomen som ansvarleg for miljøkrisa. Men det har skjedd. Den gong eg var sint ateist ville eg nok kanskje ha sett pris på det. I dag meiner eg det er noko av ein skivebom, men eg set samstundes pris på økoteologiske funderingar. White si tale var ein ikkje uviktig katalysator for slike perspektiv.

Dan Story meiner – ikkje overraskande for ein kristen apologet – at White bommar. Han argumenterer imidlertid for at det har vore eit misforhold mellom kristen lære og korleis kristne har handsame naturen. «Det gjer meg trist å vedgå det, men opp gjennom kyrkjehistoria har fleirtalet av dei kristne hatt ei destruktiv og utbytande haldning ovenfor naturen», skriv han, før han legg til, «Men – og dette er eit viktig punkt – *alle* kulturar og religionar har på same måte utnytta sine naturmiljø». Story meiner følgeleg at kristendomen ikkje har skulda, det har heile menneskeætta.

Det er eit noko deprimerande perspektiv, kan henda, og også noko urettvist, ikkje mot andre religionar, men kanskje mot folk i andre deler av verda som ikkje har vårt overforbruk.

Romantisering og demonisering

Etter dette leverer Story likevel ein tidvis viktig kritikk av delar av miljørørsla som har gått på jakt etter andre trussystem, og som ikkje sjeldan har gjort det med ein god porsjon naivisme og romantisering. Noko av

gjennomgangen hans er prega av han her både er kristen apologet og har eit outsiderperspektiv, men når han rettar kritikk mot romantisering av til dømes amerikanske indianarar sine kulturar og religiøse tradisjonar treff han likevel godt: «I dag har mange eit romantisert, hollywoodprega bilete av prekolumbianske kulturar. Dei ser for seg tidlege indianarar [...] som [menneske som] levde i harmoniske, økologisk følsomme tilhøve til naturen», skriv han, «men den såkalla 'økologiske indianaren' er meir myte enn fakta. Indianarane var ikkje uskuldige i utbytting av miljøet, og få stammer levde i samanhengande harmoni med naturen». Han syner til misvisande bilete teikna av alt frå *Danser med ulver* til *Pocahontas*.

Som kristen apologet legg han til at animistiske religionar ofte har vore prega av frykt for naturen, og frykt for krefter guddommelege krefter i naturen. Nåja, å snakka om «animisme» er ei forenkling i seg sjølv, og Story si framstilling er også ei forenkling.

White heldt fram med å koma med innvendingar mot austlege religionar, hinduisme, buddhisme og jainisme. Her skal eg ikkje gå vidare inn i desse, utover å seia at innslag av både romantisering, naivisme og ein god porsjon av kirsebærplukking frå utanomeuropeiske religiøse tradisjonar nok kan hevdast å vera ein del av den moderne, religiøse marknaden – iallfall slik ein møter han nokre stader. Eg har til dømes støytt på ikkje reint få facebookmemer som set opp indianarar som ein slags miljøsuperheltar, som har skjøna alt me ikkje har skjøna. Mest paradoksalt er eit sitat som vert tilskrive høvding Seattle, eit sitat så mørkegrønt at det kunne ha kome frå ein hardbarka hippie. I røynda vart den aktuelle tala skriva av Ted Perry til ein film tidleg på 1970-talet.

Meir interessant er kan henda Story sin kritikk av kristne som knyter nypaganisme og miljøvern saman, eller som jamvel framstiller miljøvern i seg sjølv som ein religion som står i motsetjing til kristendomen. Slike tankar støyter ein lukkelegvis svært sjeldan på i norsk samanheng, men ein kan

finna noko av det i konservative kristne miljø i USA, og Story fortel jamvel om møtet med ein pastor som knytte denne innbilte miljøvernreligionen saman med Antikrist!

Eg trur dei færreste av Naturvest sine lesarar – uavhengig av livssyn – kjenner seg særleg komfortable med eit slikt partnerskap.

Ei amerikansk bok

I den neste hovuddelen gjer Story framlegg om ein bibelbasert naturteologi som framhever det å ta vare på naturen, og han vektlegg blant anna forvaltaransvaret. Slik Story ser det har mennesket ingen rett til å på ein destruktiv måte utnytta naturen, og han meiner dette er ei synd. Dei teologiske vurderingane hans får eg, som ikkje-kristen, overlata til andre å vurdere. Frå mitt utsideperspektiv ser dei imidlertid ut til å vera solid plassert innanfor den evangeliske, amerikanske kristendomen han soknar til. Såleis kan ein jo vona på at andre evangeliske kristne – ikkje minst i Statane – les boka. Sjølvs om han vel å vera svært forsiktig i si omtale av global oppvarming, «som har vorte slik ei polariserande politisk *hot potato*» er nemleg boka ei klår oppmoding til å tenkja miljø.

I delar av amerikansk kristendom kan ei slik oppmoding stadig trengast.

Men det er også ei svært amerikansk bok, prega av nokre konfliktlinjer det er rimeleg vanskeleg å få auge på i norsk politikk. Og nett det skal me kanskje prisa oss lukkelege over. Her heime har kyrkja inntektsposisjonar i miljøspørsmål i ei årrekke. I blant får ho også duelege doser kjeft for å gjera nett det. Samstundes ynskjer iallfall underteikna milde agnostikar økoteologien velkomen. Kanskje kan han også få oss ikkje-kristne miljøvernarar til å stilla nye spørsmål om både verdiar og om det andelege.

Omsetjingane i denne teksten er gjort av artikkelforfattaren, som er redaktør for NaturVest og utdanna religionsvitar.

Laudato Si – paven og miljøkampen

Mai 2015 gav pave Frans ut ein pavelig encyklika som har vorte omtalt som eit økologisk manifest. Over 180 sider tek paven til orde for eit forpliktande internasjonalt avtaleverk.

TEKST

ØYVIND STRØMMEN

Namnet, Laudato si (Lova vere du), er henta frå Solsangen, ein lovsang til både skaparen og skapelsen, skrive av Frans av Assisi i 1224. Teksten byrjar også med å syna til nettopp denne lovsangen, der det heiter: «Lova vere du, min Herre, som gjennom vår søster, jorda, forsyner oss og leier oss, og som gjev oss fruktar, fargerike blomar og urtar» .

«No roper denne søstra ut til oss grunna skaden me har påført henne gjennom uansvarleg bruk og misbruk av godene Gud har gjeve henne», skriv pave Frans. «Me har kome til å sjå på oss sjølv som herrane og herskarane hennar, med rett til å plyndra henne som me vil. Valden som er tilstades i hjarta våre, skada av synda, er også synlege i symptomane på sjukdom i jorda, i vatnet, i lufta og i alle livsformer. Difor er jorda sjølv, tynga ned og lagt aude, blant dei mest forlatte og mishandla av våre fattige, ho 'vri seg som i veer' (Rom. 8:22). Me har gløymd at me sjølv er støv av jord (1. Mos 2:7), at kroppane våre er laga av hennar element, at me pustar lufta hennar og at me får liv og næring frå hennar vatn».

Paven slår i *Laudato Si* fast at klimaendringane er reelle, og i hovudsak menneskeskapte – her syner han til vitenskapen som fundament. Han skriv at fossile brennstoff må fasast ut, så raskt som råd er. Men han leverer også ein teologisk gjennomgang, og les «det symbolske og narrative språket» som ei stadfesting av tre grunnleggjande forhold for menneskelivet: forholdet til Gud, forholdet til vår neste, og forholdet til jorda sjølv. Vidare tek han utvetydig avstand frå ei lesning av 1. Mosebok som set mennesket som absolutte herskarar

over jorda.

Ingrid Rosendorf Joys, som er samfunnskontakt for Oslo katolske bispedøme, seier i ein artikkel på nettstaden katolsk.no at norske katolikkar er takknemlege for at paven har dedikert ein encyklika til klimaspørsmålet. – Paven vender seg ikkje berre til store og innflytelsesrike organisasjonar og nasjonar, men også til kvart enkelt menneske, katolikkar som ikkje-katolikkar, truande som ikkje-truande, og ber alle menneske av god vilje ta ansvar for det felles beste og forvalta våre ressursar på ein meir rettvis måte, både for mennesker av i dag, men også for framtidige generasjonar, seier Joys. – Han påpeiker at klimakrise vil få dramatiske konsekvensar for oss alle, ikkje berre dei særleg sårbare, samstundes som han påpeiker det urettvise i at det er nettopp dei fattigaste som ber den tyngste børa av klimaendringane.

- Frans ber difor alle om inngå i ein ny dialog om vår jords framtid,

og utfordrar oss på at alvoret må få konkrete uttrykk i våre eigne liv. Endrar me ikkje vår livsstil no, vil det få dramatiske konsekvensar. Held me fram med å øydeleggja naturen, vil naturen til slutt øydeleggja oss, seier Joys.

Paven etterlyser blant anna alternative måtar å forstå og analysere økonomi og vekst på, han skriv om menneskeleg økologi, han kritiserer bruk og kast-kulturen, og han etterlyser ein menneskeleg økologi. Teksten vert avslutta med to bønner, ei utforma for kristne, ei utforma for alle som trur på ein allmechtig skapar, her gjeve att på engelsk:

All-powerful God, you are present in the whole universe and in the smallest of your creatures. You embrace with your tenderness all that exists.

Pour out upon us the power of your love, that we may protect life and beauty.

Fill us with peace, that we may live as brothers and sisters, harming no one.

«Søster jord». Illustrasjon: Marijke Strømmen

Muslimske ledere ut mot klimaendringer

Etter at Pave Francis gikk ut med en erklæring som advarte mot klimaendringer og oppfordret til sterke kutt i klimagassutslippene, har flere andre religiøse ledere kommet på banen.

TEKST SHOAB SULTAN

*O God of the poor,
help us to rescue the abandoned and
forgotten of this earth,
so precious in your eyes.
Bring healing to our lives,
that we may protect the world and not
prey on it,
that we may sow beauty, not pollution and
destruction.
Touch the hearts
of those who look only for gain
at the expense of the poor and the earth.
Teach us to discover the worth of each
thing,
to be filled with awe and contemplation,
to recognize that we are profoundly united
with every creature
as we journey towards your infinite light.
We thank you for being with us each day.
Encourage us, we pray, in our struggle
for justice, love and peace.*

Laudato Si er fritt tilgjengelig på Vatikanet sine nettsider, på flere ulike språk, sjå bit.ly/1Gi1BTu.

Blant disse er også en stor gruppe muslimske ledere, som gjennom en felles erklæring fra august 2015, peker på de forpliktelsene menneskene har for å ivareta naturen.

Erklæringen er, ikke helt ulikt det pavelige dokumentet, preget av et åndelig og spirituelt språk – på samme tid som det er mange referanser til vitenskapen. Det slås fast uten tvil at klimaet faktisk er i ferd med å endre seg drastisk, og at det skyldes menneskelig påvirkning.

Til tross for referansene til vitenskapen er det religiøse språket et viktig element. Balanse i naturen beskrives som «mizan», og en endring i dette som «fasad» (korrupsjon) eller «fitna», altså det å spre uro på jorden. Dette er religiøse uttrykk hentet fra hellige skrifter, og uttrykk som har betydning for troende, om de bare får høre det.

Dessverre er det altfor sjeldent - om enn i økende grad - at miljø og klima tas opp i prekenen eller taler fra religiøse ledere. Noen ildsjeler står på. I den nye erklæringen pekes det på det naturlige mangfoldet som en berikelse, og de stadig klimaendringene beskrives som en konsekvens av menneskelig grådighet og kortsiktig tenkning. Viktigheten av solidaritet med kommende generasjoner står sentralt, men solidariteten med

fattige som rammes hardere av klimaendringene understrekes også, samt betydningen av skaperverket sjølv. Erklæringen inneholder også punkter hentet fra det internasjonale klimapanelet IPCCs studie. Der står det om den nåværende og økende trusselen mot økosystemer globalt som et resultat av klimaendringer, om mer ekstremvær, om hvordan klimaendringer rammer fattige hardere og ikke minst om følgene klimaendringer får for verdensøkonomien.

Muslimske land er – som kjent – både å finne blant de fattigste landene som rammes hardest, og blant de store oljeproduiserende landene.

Appellen er fra muslimske ledere, men er ikke rettet bare til muslimer, det er en appell til hele menneskeheten – ikkje ulikt paven. Erklæringen gjør også et poeng ut av å plassere mer ansvar hos rikere land, og ikkje minst hos land med store olje- og kullressurser.

Erklæringen kan leses på nettstedet islamicclimatedeclaration.org.

Skaperverkets pilegrimer

Som vi kom over fjellet, lå Valbergsdalen under oss.
En lett dis over landskapet gjorde stemningen mystisk.

TEKST

BJARNE BENJAMINSEN
DRØMMER OG DIKTER FRA ØYRIKET LOFOTEN

Den mektige Djupdalstinden kneiset oppover i tåka. Grønn letthet over åsene gled inn i evig hav langt der framme. Sollyset sto imot og skapte fryd i hele sanseapparatet.

Kirkespiret i det fjerne anga retningen. Et sug gjennom bringen.

Så hvorfor gir naturen meg en slik glede? Jeg vet jo godt den kan være nådeløs og slå meg til jorda når som helst. Er jeg en tåpelig tulling som setter så stor pris på alt dette grønne og ville? Hvorfor er Valbergsdalen fabelaktig flott helt i seg selv, uavhengig av næringspotensialet og bruksværdien?

«Priset være deg, Herre, gjennom vår Søster, Moder Jord, som nærer

og rår over oss, og frambringer ulike frukter med fargerike blomster og urter», sang Frans av Assisi. Den hellige middelaldermunken minnet om hvordan hele naturen er besjelt: Frans så Skaperens vidunderlige gjenskinn i alt det skapte, og kalte hvert dyr og hver fugl for «bror» og «søster». Menneskene kommer selv fra støv, og kan fryde seg over å være en del av skapningen. Naturen er som en åpen bok som taler om Herligheten, hvor vi selv inngår.

Vi var en gjeng vestvågøyværing som gikk som pilegrimer, fra Vendalsjord til Valberg. Tre hester slo følge en del av veien. Vi krysset bekker og myrer, så rester av gammel bosetting, stoppet opp

og nøt utsikten, fylte friskt vann på ei flaske. Slik lød pilegrimenes bønn:

«Gode Gud, du som er Skaperen av alle ting, vi ber deg: Hjelp oss å se vår neste og ditt skaperverk med dine øyne. Vi har sviktet deg og forvalteransvaret du ga oss. Mange får sine levekår ødelagt fordi vi driver rovdrift på jordas ressurser. Vi vet at de som har minst skyld i klimaendringene, er de som lider mest. Hjelp oss til å høre det rop du har hørt, å se den nød du har sett, og å elske vår neste som oss selv».

Det friske vannet er en melding. Velsignet vann fra hele vårt langstrakte fjelland fylles på flaska, litt etter litt. Etter oss tar nye pilegrimer over. En

Disen: Nathan Millar, flickr.com/nathmillar. **Fossen:** Andreina Schoeberlein, flickr.com/schoeband **Hytten:** Stian Olsen, flickr.com/stian_olsen. **Kirken:** Jaime Perez, flickr.com/jaimeperez. **Skiltet og pilegrimene:** Lynn D. Rosentrater, flickr.com/ldrose

slags pilegrimsstafett som skal gå hele veien til klimatoppmøtet i Paris, hvor politikere fra hele verden skal forhandle om klodens framtid.

«Ta ansvaret innover dere!» synger det i flaska. «Kom fram til en skikkelig klimaavtale som monner! Det står om vår felles skjebne!»

Vårt overforbruk skaper store problemer på jorda. Klimaendringer som følge av utslippene våre, truer livsgrunnlaget for mennesker og dyr. Livet i havet lider under havforsuring, og mangel på ferskvann rammer store deler av verdens folk. Det er dette pilegrimsreisen, initiert av Den Norske Kirke, handler om.

Flaskeposten begynte på Svalbard, hvor resultatene av klimaendringene kan observeres: «Svalbard står nå på terskelen til et nytt klima, kjennetegnet av vintre uten temperaturer under -20 grader celsius, mindre havis og somme med forlengede vekstsesonger», melder Polarinstituttet.

Den Norske Kirke er ikke virkelighetsfjern! Klart dette berører oss langt innerst i sjela! Det står om oss selv, om alle våre brødre og søstre på jorda som er intimt forbundet med oss, om Moder Jord som nærer og rår over oss, og om vår Himmelske Far. Han som fryder seg når vi vokser til vårt ansvar.

Det er til å bli religiøs av mindre!

Vi som er opptatt av å forsvare miljøet, bruker ofte vikarierende argumenter. Vi kan for eksempel si

slikt som: Uten at vi tar hensyn til økologien, lider også økonomien. Og: sunt næringsvett må ta hensyn til naturforholdene. Og greit nok, det er ingenting usant i disse utsagnene. En økonomi som ikke tar hensyn til økologien, vil gi fæslige resultater for menneskene.

Men egentlig er det så mye mer vi vil si, hver gang. Når vi preiker i vei om miljøet, er det fordi vi gleder oss slik - over Skapelsen i seg selv! Vi kjenner en vill fryd i kroppen idet vi kommer rundt fjellet og ser Valbergsdalen under oss. Hører vi bekken risle, kjenner vi oss underlig lykkelige. Noe gir slipp i oss, vi kjenner hvordan vi inngår i noe langt større enn oss selv.

Naturen er ikke bare kos og hygge,

bevares. Bølger, vind og vær kan opptre gale og nådeløse. Men dette gir det jo ingen mening å stille seg til doms over? Alt det mektige og vilt levende overvelder oss. Vi kjenner at vi lever, og vi ser at det er godt.

Det gjør godt å ikke være det eneste som teller i livet. Det er ikke bare meg her, det er uendelige hav å leve for. Enorme fjell suger kroppen mot himmelen, mens grønn letthet danser i sjela.

Vel nede i kirka, venter menigheten med kaffe og suppe og sivilisasjon. Biskop Tor B. Jørgensen og prostiprest Harold Holtermann taler med oss om forvalteransvaret.

Den kristne læresetningen om at menneskene, blant alle jordas skapninger, står i et særskilt forhold til Den Himmelske Far, innebærer slett ikke at vi skal skralte og vralte med Moder Jord som var vi bortskjemte barn. Poenget er snarere tvert imot: Vi har et særskilt forvalteransvar, en grunn til å leve opp til vår høyere bestemmelse. Vi kan ta innover oss det storslagene i Skapelsen, og bry oss.

Slik den hellige Frans søkte tilbake til Paradis ved å hengi seg til alt levende liv.

Om du kaller deg troende eller ikke, er kanskje ikke det viktigste (det er i hvert fall ikke viktig for meg). Men under pilegrimsferden ga Kirkens språk fullstendig mening. Biskopen og Lofotens presteskap tok dypfølte opplevelser på virkelig alvor. Tja, kanskje bryr også Gud seg mindre om hva du kaller deg, enn om hva du åpner sjela for?

Seks grader – vår fremtid på en varmere planet

Mark Lynas sin bok fra 2007 «Seks grader – vår fremtid på en varmere planet» er høyaktuell foran klimatoppmøtet i Paris. Boken gir en nøktern og forståelig oversikt over hva som vil skje med jorden vår når den gradvis varmes opp.

TEKST

ANNE KRISTINE SØVIK

Nylig møttes representanter fra 190 stater i Paris for å bli enige om en ny klimaavtale. Målet for verdens ledere var å bli enige om en klimaavtale som skal sikre at vi reduserer våre utslipp av klimagasser tilstrekkelig slik at økningen av den globale temperaturen i 2100 ikke skal overstige to graders oppvarming i forhold til førindustriell tid. Begrenses oppvarmingen til to grader er det grunn til å tro at alvorlige, ikke-opprettlige klimaendringer kan unngås.

På grunn av våre utslipp har

jorden allerede rukket å bli ca. 0,8 grader varmere siden førindustriell tid. Fortsetter vi med «business as usual» vil vi trolig kunne komme opp i 3-4 graders oppvarming innen utgangen av dette århundret. Hva betyr så dette for kloden vår og alle artene som bor her? Dette var det Mark Lynas ønsket å vite mer om da han startet på sitt bokprosjekt i 2005. Som han skriver i boken innså han at vanlige folk ikke hadde den ringeste anelse om hva to, fire eller seks graders oppvarming virkelig betyr. Basert på tilgjengelig forskningslitteratur har han gitt en oversikt over hvilke endringer vi kan forvente oss mens jorden varmes opp grad for grad.

Selv om boken er skrevet for åtte år siden, er den like aktuell som da den ble skrevet. Mye har skjedd på forskningsfronten på disse årene, men effektene av den globale oppvarmingen som beskrives i boken er de samme som forskerne presenterer i dag: nedsmeltingen av Grønland og polene, havnivåstigning, forsuring av havene, tørke og vannmangel, og utryddelse av arter. Vi går mot ensomhetens tidsalder. Lynas bruker Dantes nedstigning til helvete som et bilde på den fremtiden vi kan vente oss på en varmere planet. Ignorerer vi advarslene som forskerne kommer med i dag, risikerer vi, og i hvert fall våre barn og barnebarn, å

befinne oss i et inferno i morgen. Les boken og forstå litt mer av de ulike fremtidsscenarioene og om hva som står på spill i Paris i de internasjonale klimaforhandlingene.

SIX DEGREES. OUR FUTURE ON A HOTTER PLANET

MARK LYNAS
SAKPROSA
2007

«Lynas bruker Dantes nedstigning til helvete som et bilde på den fremtiden vi kan vente oss på en varmere planet.

Indre Hordaland
Miljøverk

Tlf: 56 52 99 00
Faks: 56 52 99 01
E-post: ihm@ihm.no
www.ihm.no

Ta vare på naturen
- Hugs kjeldesortering!

Foto: Svein Ulvund

*"den gode hageeigar dyrkar
ikkje i første rekkje blomar
- han dyrkar jord"*

Med heimekompostering får du jamn forsyning av god hagejord. I tillegg gjev vi deg avslag på det årlege renovasjonsgebyret.

Les meir om heimekompostering og korleis du både kan spare pengar og få betre hagejord på www.fjellvar.as.

FJELLVAR
VATN AVLØP RENOVASJON

Tlf: 56 31 59 30
postboks@fjellvar.as

skyss.no

Orangeriet | Foto: Fred Jonny

Reis miljøvennleg!

Bruk buss eller Bybanen og bidra til eit betre miljø. Last ned reiseplanleggaren eller gå inn på skyss.no for å planlegge reisa.

Spar miljøet - reis kollektivt! God tur!

skyss

karlsens.no

Velkommen til miljøhotellene
i Bergen sentrum, sentralt
beliggende nær kollektivtransport.

Ekte matopplevelser med
lokale råvarer i hovedsetet.
Konferansekapasitet til 400.

AUGUSTIN
HOTEL VINBAR BRASSERIE

GRANDTERMINUS
HOTEL KONGRESS BRASSERIE WHISKYBAR

augustin.no - ght.no

Lurer du på
hvor du skal kaste
lyspæren?

Sorteringsguiden
på mobil og nett
forteller deg hvor

815 33 030 | bir.no
facebook.com/BIRrenovasjon

Det
nytter

Noen el-sykkelfunn

200 testet el-sykkel i en uke gjennom prosjektet «Prøvekjøre el-sykkel» det siste året. Halvparten delte erfaringene sine med oss.

TEKST

VILDE CHRISTENSEN OG
MONA MARIA LØBERG

«Prøvekjøre el-sykkel» er et prosjekt som synliggjør bærekraftig transport gjennom å gi bilister egne erfaringer, rollemodeller og informasjon. Etter en uke med prøvekjøring av el-sykkel har deltakerne blitt gitt en spørreundersøkelse. Resultatene er basert på svar fra 105 respondenter som har prøvekjørt mellom august 2014 - oktober 2015. 62% av disse var kvinner og gjennomsnittlig har hver el-sykklet 67 km. Det utgjør hele 7069 km til sammen!

REISEVANER FØR UKES PRØVEKJØRING AV EL-SYKKEL

23 % av respondentene bruker bil alene til jobb/skole. Men hva er egentlig en bilist? I kakediagrammet til høyre ser vi at 63% av bilistene som bruker bil alene til jobb/skole kun bruker bil. Resterende 47 % av alenekjørerene kombinerer med andre transportmidler.

ERFARINGENE MED EL-SYKKEL

Vi fikk mange konstruktive kommentarer fra deltakerne. Mest fornøyd var de med det å bruke el-sykkel. Hele 96% svarer at de er godt eller meget fornøyd med el-sykkel generelt etter prøveuken, der flertallet svarer meget fornøyd.

En av deltakerne skrev: «Jeg elsker min elsykkel, jeg skulle ønske prisen var lavere, da hadde jeg kjøpt for lenge siden!! Den erstatter bilen hos oss og siden vi kan ha med barna på setet er

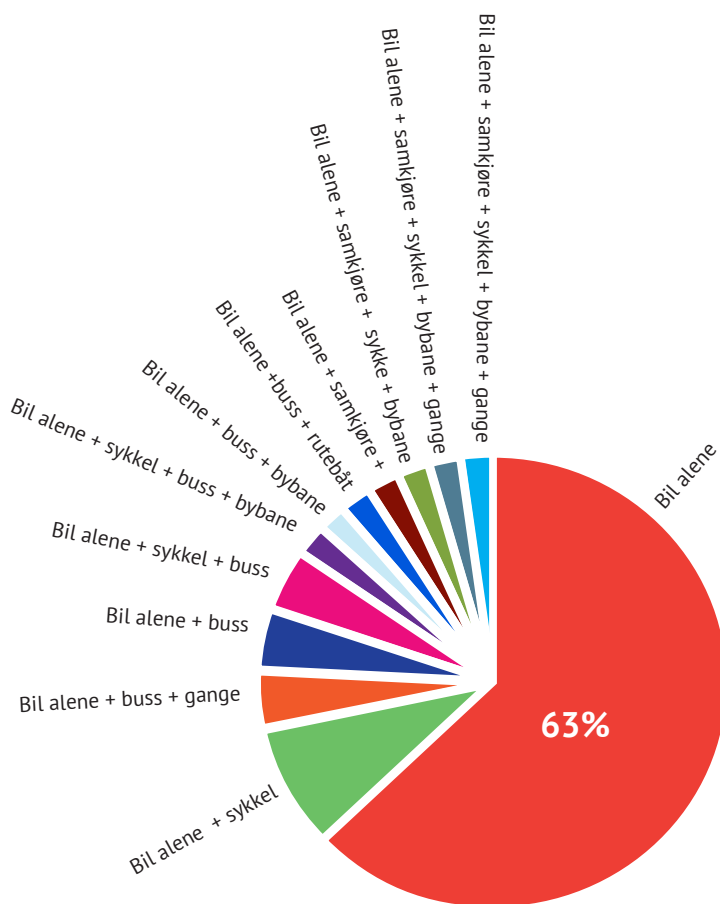
det perfekt, vi hadde kjøpt en til om prisen var lavere og solgt scooteren».

El-sykkel er dyrt når man sammenligner med en vanlig sykkel, men billig når den erstatter bilbruk.

En annen deltaker var ikke like fornøyd: «Jeg tenkte kanskje det ville være kjekkere men jeg hatet det like mye som vanlig sykkel. Mer faktisk. Tung og vanskelig å håndtere».

El-syklene i prosjektet er forholdsvis tunge og flere av dem er gode til å

frakte tung last. Men visste du at det også finnes lettere el-sykler? Noen er sammenleggbare og kan klappes sammen og tas med tog og buss. Andre varianter har vogn foran eller bak. Andre har god demping og kan brukes på skogsveier.

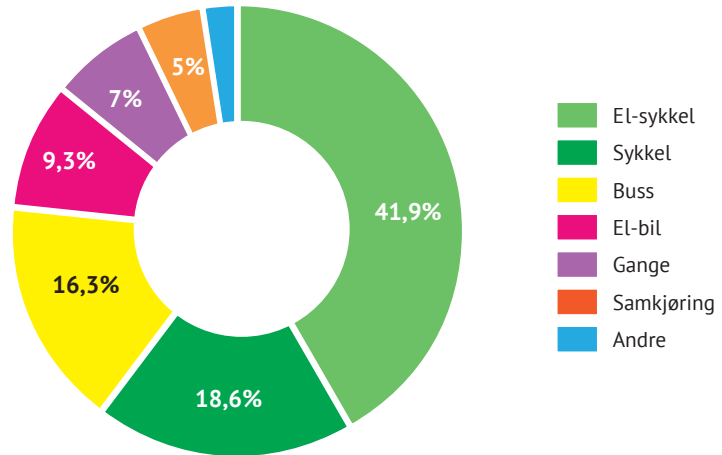

Transportbruk blant bilister som kjører alene til jobb/skole før deltakelse i prosjektet.

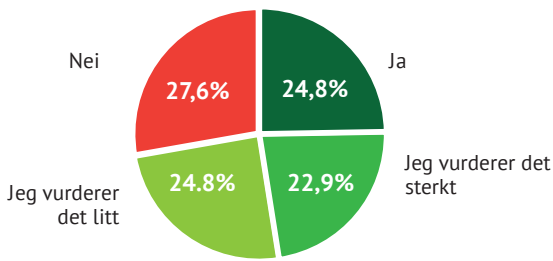
ENDRING AV REISEVANER

Det viser seg at så mye som 30% har endret sine reisevaner etter uken med prøvekjøring. Kakediagrammet til høyre viser hvilke transportmidler disse deltakerne har begynt å bruke.

Mange vurderer også å endre sine reisevaner etter prøvekjøringen. Det er kun 28% som ikke vurderer å anskaffe el-sykkel.

Transportmidler deltakerne har begynt å bruke etter deltakelse i prosjektet.

Har du kjøpt el-sykkel etter deltakelse i prosjektet?

HOLDNINGER TIL VINTERSYKLING

Hva skal til for at flere skal sykle året rundt? De største grunnene blant respondentene er flere sykkelveier (29%), vedlikeholdte veier (18%), sykkelservice/ enklere å få skiftet til vinterdekk (9,2%). Dette er positive resultater, da sykkelinfrastruktur og vedlikehold er noe Bergen kommune, Hordaland fylkeskommune og Statens vegvesen jobber med.

Kommentarene vi fikk gjennom spørreundersøkelsen viser også dette. En deltaker skrev: «Veldig bra tilbud. Kommer nok til å kjøpe el-sykkel neste år. Kommer til å bruke den av og til på jobb, men det er langt (over 35 km). Med bedre sykkelveier, blir det mer aktuelt.»

En annen skrev følgende: «Ekstremt dårlige sykkelforhold fra Danmarks plass og opp til Haukeland Universitets sykehus. Hadde forholdene her vært bedre hadde jeg kjøpt el sykkel på dagen. Den var helt super».

PRØVEKJØRE EL-SYKKEL

- Et prosjekt som synliggjør bærekraftig transport.
- Drives med hjelp fra BOA Sykler, G-Sport Bergen Storsenter, G-Sport Laguneparken, Horten sykkelsport og Stians Sport.

Støttet prosjektet i 2015:

- Bergen kommune
- GCRieber
- Hordaland fylkeskommune
- Multiconsult

Prøv el-sykkel i en uke på: provekjore.no.

Multiconsult ble Prøvekjørepartner

Folk ønsker ikke å stå i kø og forurense, men kjenner ikke alltid til alternativene. Det ønsker Multiconsult å forandre på og ble Prøvekjørepartner. Det betød el-sykkeldag med innlegg, filmvisning av politikere i el-sykkelgateløp og prøvekjøring av el-sykkel på plassen utenfor.

Flere mangfoldige reiser

Målet er å få flere til å oppdage alternativer til bilbruk. Man er ikke gift med bilen. Det er lov å prøve andre transportmidler. Og kanskje det raskeste er å kombinere ulike transportformer. Sykle til båten, ta båten over og sykle videre til jobb og møter.

Fikk teste egen reisevei

Ansatte i Multiconsult fikk mulighet til å teste el-sykkelen selv i en uke og det ble talt 42 turer.

Foto: Mona Maria Løberg

Arbeidsplassen spanderte også verdikoder som ansatte kunne bruke til å bestille el-sykkel for en uke via provekjore.no.

Sopp, urskog og hule eiker

En klar høstdag i oktober samlet barn, voksne og studenter seg i Kanadaskogen for å vandre på fuktig løv i duften av høstskog på jakt etter sopp. Det var tid for å lære mer om naturens skjulte skatter.

TEKST

INGA ELDA PRAKTIKANT I NATURVERNFORBUNDET HORDALAND
FRA INSTITUTT FOR BIOLOGI, UIB

Linn Vassvik (f.v.) og Inga Elda i Naturvernforbundet Hordaland, med Gunn Nesbø og Eilif Grytøyr fra Soppforeningen. Foto: Maurice Mittelmark.

Søndag 18. oktober arrangerte Naturvernforbundet Hordaland Naturgledetur til Kanadaskogen. I samarbeid med Birthe Ludvigsen fra Kanadaskogens Venner, hadde jeg og Linn Vassvik (tidligere biologipraktikant i Naturvernforbundet) utarbeidet en natursti rundt Store Kroatjønn for barn og voksne. Vi hadde krysset fingrene for fint vær de siste ukene, og heldigvis var værgudene på vår side og stilte med sol og blå himmel hele dagen! Man

NATURGLEDE HORDALAND

Et prosjekt som inviterer folk i alle aldre med på Naturgledeturer.

Målet er å spre kunnskap og engasjement rundt verdiene i vår nærnatur.

I 2015 fikk prosjektet midler fra:

- Hordaland fylkeskommune
- Friluftslivets År 2015
- Sparebanken Vest
- Konsul Haldor Viriks Legat
- Naturvernforbundet sentralt

Hul eik i Kanadaskogen.
Fotograf: Inga Elda.

kan heller ikke si noe på oppmøtet, og området rundt Store Kroatjønn ble fylt av folk i alle aldre. Det er fantastisk at lokalbefolkningen viser naturglede og tar seg en tur ut i vakre Kanadaskogen for å lære om de skjulte skattene som finnes der!

Myr – en skjult skatt i seg selv

Spørsmålene i naturstien var i hovedsak knyttet til naturmangfold, klima og miljø. Dette er temaer som er veldig aktuelle og viktig å bevisstgjøre folk på. En natursti er en svært god måte å informere og engasjere barn og voksne rundt spørsmål om klima og naturmangfold i deres nærmatur, som mange ikke vet så mye om fra før. Vi hadde blant annet spørsmål om problemstillinger knyttet til oppgraving av myr og utslipp av CO₂, noe folk flest ikke har særlige kunnskaper om. Myren er nemlig en skjult skatt i seg selv. Myr er et lager av dødt organisk materiale, og dermed et karbonlager, men kun i urørt tilstand. Ved oppgraving frigjøres det store mengder CO₂, som er en klimagass. Bevaring av slike naturområder er altså et eksempel på noe som på en og samme tid er et viktig miljø- og klimatiltak. Dette mener vi det er viktig å spre kunnskap og engasjement rundt for barn og voksne.

Hule eiker huser skjulte skatter

På stien rundt Store Kroatjønn er det en hul eik. Derfor la vi inn dette spørsmålet i naturstien:

Hul eller grovvokst eik er en utvalgt naturtype, det betyr at disse trærne skal bevares. Eika er trolig det treslaget i Norge som har størst mangfold av arter knyttet til seg. Hvor mange ulike arter finnes i en hul eik?

- a) 500
- b) 1000
- c) 1500

Her er det svaralternativ c som er riktig. Det er altså et svært rikt

arts mangfold i hule eiker, noe som er en viktig grunn til at de er beskyttet av naturmangfoldloven. Denne beskyttelsen er sårt tiltrengt, da det blir stadig færre slike trær. At det er 1500 ulike arter som finnes i én hul eik, sier vel også litt om hvor viktig det er å ta vare på disse. Ved å beskytte de hule eikene, beskytter en også flere sjeldne og utrydningstruede arter som lav, sopp og insekter. Disse er avhengig av sine huslige hulrom med dyptgående røtter og hardt treverk for å overleve.

Soppjakt er skattejakt!

Vi hadde også med oss Eilif Grytøyr og Gunn Nesbø fra Soppforeningen

i Bergen, som stilte opp som soppkontrollører. På forhånd oppfordret vi folk til å plukke i kurv eller papirposer, da plast er skadelig både for naturen og soppen.

Det var mange som benyttet seg av muligheten til å få kontrollert soppfunnene sine. Ikke alle hadde lykken, men en del fant sopp som var spiselig. Jeg fikk inntrykk av at dette var noe som var veldig gøy for de som utnyttet sjansen.

Flere ønsker å vite hva som skjer i deres nærområde.

Fremmøtte samler seg for samtaler om Kanadaskogens skjulte skatter, boller og soppkontroll. Foto: Inga Elda og Maurice Mittelmark

NATURGLEDETURER I 2015

- Smøråsfjellet
- Regnskogen i Fana
- Arnaelva
- Folgefonna
- Bergsdalen
- Haukåsvassdraget
- Kanadaskogen

Vi dro også på tur til Folgefonna, som del av Naturvernforbundets Verdt å ta vare på-kampanje.

Praksisopphold i Naturvernforbundet Hordaland

Nå har jeg vært hos Naturvernforbundet litt over en måned, og jeg trives veldig godt så langt. I forrige uke var jeg med på et av naturmangfoldsgruppens månedlige møter. Denne utgjør – sammen med bygg- og energigruppen og klima- og transportgruppen – en av tre faggrupper av aktive i Naturvernforbundet Hordaland.

Jeg synes det er veldig gøy og interessant å være med på slike ting, for å se og høre litt mer om hvordan biologi benyttes i praksis. Naturmangfoldsgruppen tar også stilling til og skriver høringsuttalelser om viktige naturvernsaker, blant annet

vedrørende utbygging av vassdrag rundt om i Hordaland.

Det er ikke før etter jeg begynte praksisen min her at jeg virkelig har innsett hvor viktig det er å engasjere seg i klima- og miljøspørsmål for å verne om naturen – det hjelper ikke å sitte hjemme på sofaen i hvert fall!

Om du har lyst til å engasjere deg aktivt i arbeid med naturvern, er naturmangfoldsgruppen i Naturvernforbundet Hordaland et godt sted å starte.

Elvemuslingen i Haukåsvassdraget i Åsane er avhengig naturen rundt elven for å overleve. Elvemuslingen er verdt å ta vare på. Den kan filtrere 50 liter vann i døgnet.

Naturvernforbundet
Hordaland

Landsleir

Miljøagenter fra Askøy og Kringlebotn reiste med toget til høstens landsleir for Miljøagentene, der de var med på å bestemme hva alle miljøagentene i landet skal jobbe med.

TEKST OG FOTO

SVERRE VOKSENAGENT
JØRGEN OG ANDREAS SPESIALAGENTER FRA KRINGLEBOTN

Miljøagentene var ikke fornøyde med kildesorteringen på toget.

OM LANDSLEIR OG LANDSMØTE

- Årlig leir med aktiviteter og møter for miljøagenter i hele landet.
- Miljøagentene får bestemme hva de skal jobbe med.
- Les mer på: miljoagentene.no/landsleir

Dessuten var leiren full av aktiviteter, som aktivistkurs med Natur og Ungdom, lagning av økologisk sjokolade og kanopadling. Slik fikk våre lokale miljøagenter muligheten til å bli kjent med miljøagenter fra resten av landet, som alle storkoste seg på landsleiren på Sørmarka like utenfor Oslo.

Kildesortering på turen

På togturen fra Bergen til Oslo testet Miljøagentene kildesorteringen og utvalget av økologisk mat og drikke på toget. NSB oppfordret oss som reiste med toget til å bruke miljøstasjonen,

men den fantes ikke i toget. Det var kun restavfall og en mulighet til å kaste flasker og legge fra seg aviser. Da miljøagentene åpnet luken for restavfall var det første de så en flaske som burde vært kastet i flaskebeholderen like ved. Det er nok ikke NSBs feil, men Miljøagentene synes at NSB burde ha bedre kildesortering på togene – med sortering av glass og metall, papir og helst også matavfall.

Sjekk et økologisk mat

Miljøagentene sjekket også miljøhotellet Guldsmeden i Oslo. Der var de godt

Miljøagentene savnet økologisk mat når de reiste miljøvennlig til Oslo.

fornøyd med gode senger, økologiske håndklær og økologisk såpe og shampoo. De syntes også det var spennende å se hva de fikk til frokost, siden de hadde hørt at den var 100 prosent økologisk. De ble ikke skuffet, her var det både smakfull og god økologisk mat og drikke til både store og små.

Hos NSB var det bare økologisk

eplejuice å finne på menyen, men det viste seg at heller ikke denne faktisk var det. Miljøagentene synes økologisk juice, yoghurt, frukt, kanskje noe påsmurt, økologiske godsaker til barna og økokaaffe eller økologisk te til de voksne kunne ha kommet med på menyen til de som reiser miljøvennlig med toget.

Neste gang

– Vi vil nok sjekke NSB også neste gang vi skal på landsleir eller spesialagentsamling i Oslo, og håper de blir flinkere neste gang, sier miljøagentene Jørgen og Andreas fra Kringlebotn.

Barnas klimapanel med klimarapport

Innspill fra norske barn har blitt samlet til en egen rapport.

TEKST ØYVIND STRØMMEN

Barnas Klimapanel er et talerør for barn fra hele landet når det gjelder klima og deres fremtid. Planene om et slikt klimapanel for og av barn ble påbegynt i november i fjor, og panelet ble etablert i Rikssalen på Eidsvoll i februar 2015. Siden har det blitt arbeidet med å samle innspill fra norske barn.

Flere hundre innspill har blitt samlet inn, og satt sammen til en rapport – som har blitt overlevert til den norske forhandlingsdelegasjonen i Paris. Panelet er dessuten med på konferansen og du

kan lese om hva de har vært med på der gjennom nettsidene til Miljøagentene, miljoagentene.no. Der finner du også hele rapporten. Hovedkonklusjonene var:

1. Det haster å gjøre noe med klimaendringene
2. Vi må få til en god klimaavtale i Paris og Norge må ta sin del av ansvaret. Både under forhandlingene og i etterkant!
3. Man må begynne å høre på hva barn har å si – barns meninger må alltid tas med i vurderingene!
4. Hjemme i Norge må vi: Kutte norske

- klimagassutslipp, ved å
- a. Gjøre det enklere og billigere å reise miljøvennlig
 - b. Gjøre det vanskeligere å forurense
 - c. Trappe ned oljeboringen

LES OG LAST NED

Klimarapporten finner du her: bit.ly/1jCKd7W

Franzefoss

Gjenvinning

Tett på

Huskeliste:

- Rydde garasjen
- Klippe busker
- Kaste skap i kjeller
- Rydde loftet

**BESTILLE
CONTAINER!!!**

Tlf: 5 34 92 00

Vi leverer containere til deg når du trenger det. Og henter den igjen når du vil. Raskt og rimelig.

www.franzefoss.no

Igjen og igjen og igjen...

NORDESIGN AS - 14031201

Naturvernforbundet

Vi hjelper deg å bytte ut oljefyren **slik at du blir en del av klimaløsningen.**

 oljefri.no

prøvekjøre no

Få besøk av Prøvekjøre på jobben
- bli Prøvekjørepartner.

prøvekjore.no | prøvekjore@naturvernforbundet.no

Revisorgruppen

Revisorgruppen Hordaland | www.rg.no

SIM

Tenk miljø – brems forbruket!

Sunnhordland
Interkommunale
Miljøverk IKS

Svartasmoget,
N-5419 Fitjar

Telefon: 53 45 78 50
Telefaks: 53 45 78 60
E-post: sim@sim.as

www.sim.as

VINN OPPTIL

100.000,-

HUNDRE TUSEN KRONER!

NOK TIL Å FULLFØRE

ET PROSJEKT

BLI MED PÅ RETURKARTONG- LOTTERIET!

LES MER PÅ
www.grontpunkt.no

ÅPENT HELE ÅRET!

AKVARIET I BERGEN

METALLCO

BERGEN

VI KJØPER ALLE TYPER
METALLER, SKRAPJERN OG
KABELAVFALL

STØRRE KVANTA
HENTES

VI UTFØRER
DEMONTERING

VI UTPLASSERER
CONTAINERE

Metallico Bergen AS
Damsgårdsveien 95/97 5058 Bergen
Tlf. 55 34 17 70 - bergen@metallico.com

Avfallsløsning med fokus på miljø

I samarbeid med Retura
hjelper BIR Bedrift din
virksomhet med å sikre
sin miljøinnsats.

Vi kan tilby:

- Rådgivning
- Henting av papp, plast, næringsselektro m.m.
- utleie av containere for privat og næring
- Skreddersydde løsninger

Kontakt oss på:
55 27 70 50

RETURA®

BIR BEDRIFT

B-BLAD

retur: Naturvernforbundet Hordaland
co/ Medlemsregisteret
Naturvernforbundet
Mariboestgt. 8, 0103 OSLO

ETTERSENDES IKKE VED VARIG ADRESSEENDRING, MEN SENDES TILBAKE TIL AVSENDER MED OPPLYSNINGER OM DEN NYE ADRESSEN

Naturvernkalenderen 2015

Oversikt over noen natur- og miljørelaterte arrangement framover.
Følg med på www.naturvernforbundet.no/hordaland for mer informasjon.

FEBRUAR

Naturlig onsdag: Asfaltstøv på hjernen

ONSDAG 3. FEBRUAR 19:00
LITTERATURHUSET I BERGEN +
TRE BRØR I VOSS

Politikerne sier at all vekst i persontrafikk skal skje uten økt bilbruk, men bygger likevel flere motorveier. Kjenner de ikke til forskningen som viser at nye motorveier øker bilbruken?

Vintersyklistenes dag

FREDAG 12. FEBRUAR INTERNASJONALT
Sykle til jobb og registrer det på
www.winterbiketoworkday.com

Gratis energirådgivning

FRA FEBRUAR BERGENSOMRÅDET
Gjennom prosjektet «Energismart bolig Hordaland» gir studenter ved HIB gratis energirådgivning til 50 boligeiere. Påmelding: bitly.com/energiråd

MARS

Naturlig onsdag

ONSDAG 2. MARS 19:00
LITTERATURHUSET I BERGEN

Hvordan kan vi se til at flotte ord i byers klimaplaner også blir klimahandling?

Årsmøte og middag i

Naturvernforbundet Hordaland

LØRDAG 5. MARS 15:00 DET GRØNNE
LOFTET, BRYGGEN I BERGEN
Påmelding: naturvernforbundet.no/hordaland/aktiviteter

Tips til saker sendes til:
naturvest@naturvernforbundet.no

APRIL

Naturlig onsdag: Havet i endring

ONSDAG 6. APRIL 19:00
LITTERATURHUSET I BERGEN
Makrellen er i ferd med å fylle fjordene våre, det er langt færre sjøfugler på kysten enn før, og lundefuglen sliter med å få frem unger på grunn av matmangel. Hvorfor skjer det, og hva kan vi gjøre?

Strategihelg for aktive og ansatte i Naturvernforbundet Hordaland

FREDAG 22. APRIL - SØNDAG 24. APRIL
LYNGHEISEENTERET PÅ LYGRA

Foto: Mona Maria Løberg

Bruker du bil?

Bestill ukes prøvekjøring av el-sykkel på prøvekjore.no.

Pris:

Medlem: 0,-
Ordinær: 350 kr.

Kontakt oss for å motta verdikode:
prøvekjore@naturvernforbundet.no

MAI

Naturlig onsdag

ONSDAG 4. MAI 19:00 LITTERATURHUSET
I BERGEN
Tema annonseres.

Foto: André Marton Pedersen.

Naturglede i 2016

STED OG TID ANNONSERES

Om Naturglede Hordaland får tilstrekkelig finansiering, gjennomføres flere naturgledeturer i 2016.

Prosjektet sprer naturglede, kunnskap og engasjement om folks nærnatur til personer i alle aldre.

Les hva vi har gjort i 2015:
naturvernforbundet.no/hordaland/naturglede